

בחג הסוכות אנו גולים מהבית בצל הסוכה כמו שגלה אדם הראשון מגן עדן אחרי החטא

כוונה נשגבה מהחתם סופר: "דין גירא בעיניה דסטנא"

ומייתי ליה, (היה מוליך ומביא את הלולב), אמר דין גירא בעיניה דסטנא, [רש"י: "הרי זה לחץ בעיניו של שטן, שרואה בעיניו שאין בו כוח לנתק מעלינו עול מצוות"]. ולא מלתא היא, [אין לומר דברים להתגרות בשטן], משום דאתי לאיגרוי ביה". ופירש רש"י: "שיתגרה בו שטן שהוא יצר הרע וישיאנו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר".

מדקדק ה"חתם סופר" מה ראה רב אחא בר יעקב לומר: "דין גירא בעיניא דסטנא" - הלולב הוא חץ "בעיניו" של השטן, ולא אמר סתם: "דין גירא לסטנא" - הלולב הוא חץ לשטן. ומתוך דבריו קדשו על פי מה ששינו בגמרא (יומא כ.) כי השטן אינו שולט ביום הכיפורים, הנה כי כן הרי עלול לעלות על דעת האדם, מאחר שכבר ניצחנו את המלחמה ביום הכיפורים, והשטן בורח ומפנה לנו עורף, מה לנו להתגרות בו ולרדוף אחריו להילחם בו בבחינת (בראשית מט ט): "ידך בעורף אויביך", הלא יותר טוב שלא להתגרות בו ולעזוב אותו לנפשו.

אולם מחשבה כזו היא טעות גמורה, כי הן אמת שביום הכיפורים אין לו שליטה מחמת קדושת היום, אולם מיד אחרי יום הכיפורים חוזר השטן הוא היצר הרע להילחם בנו, ואפילו הרבה יותר ממה שנלחם אתנו עד עתה, שהרי שינו בגמרא (סוכה נב.): "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו", לכן אחרי שזכינו להיות טובים

לנו הכתוב (ויקרא טז-ל): "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו", מדוע הם עדיין צריכים שמירה להינצל מהמקטרג על ידי שנכנסים בתוך האור מקיף של הסוכה.

רעיון קדוש של החתם סופר בכוונת הנענועים של ארבעת המינים

כדי לבאר דברי הרע"א מהימנא נשמת משה רבינו, הבה נסתופף בחג הסוכות בצלא דמהימנותא בצל הקודש של רבינו משה מרן ה"חתם סופר" בדרשותיו (ח"א דף נב טור ג ד"ה א"נ י"ל), אשר ביאר בדברי קדשו רעיון קדוש ונשגב בענין כוונת הנענועים בארבעת המינים, שראוי לכל אחד מישראל לשנן ולזכור תמיד בשעת הנענועים. נקדים מה ששינו בגמרא (סוכה לז: ולח.):

"תנן התם שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה [מצות תנופה], מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין, ומניח ידו תחתיהן ומניף, ומוליך ומביא, מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט-כז) אשר הונף ואשר הורם. אמר רבי יוחנן מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו..."

ואמר רבא וכן בלולב, [רש"י: "מוליך ומביא מעלה ומוריד"]. רב אחא בר יעקב ממטי ליה

לקראת חג הסוכות הבא עלינו לטובה, דבר בעתו מה טוב להתבונן במצות סוכה אשר צונו הקב"ה בתורה (ויקרא כג-מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלוקיכם".

וכתב ה"טור" (או"ח סימן תיז) בשם אחיו הרב יהודה, סדר התחלקות שלש רגלים כנגד שלושת אבות הקדושים: "פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח-ו) לוחי ועשי עוגות ופסח היה, שבועות כנגד יצחק, שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג-ז) [ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית] ולמקנהו עשה סוכות". וצריך ביאור להבין מהו הקשר בין יעקב אבינו לחג הסוכות.

הסוכה מצילה את ישראל מיד המקטרג הרודף אחריהם

פתח דברינו יאיר במה שמצינו בזה הקדוש ברע"א מהימנא (פרשת אמור ק): מאמר נפלא בענין תכלית המצוה לשבת בסוכה, כי עשו הוא המקטרג שרודף תמיד אחרי יעקב שהם בני ישראל לקטרג עליהם, ככתוב (בראשית כז מא): "וישטום עשו את יעקב", ובימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים בורח יעקב להינצל ממנו על ידי תשובה, עד שמגיע יום הכיפורים בשעת נעילה שאז מתקיים הכתוב (בראשית לג טז): "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירא".

והנה אחרי שהמקטרג הלך לדרכו מבקש הקב"ה לשמוח עם בניו, ועל זה כתוב (שם לג ז): "ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית", שהוא רמז על קיום מצות סוכה. ומסיים הזהיר הקדוש, כי כשיושבים ישראל בסוכות הם ניצולים מן המקטרג והקב"ה שמח עם בניו: "כיון דיתבו בסוכות הא אשתזיבו מן מקטרגא וקודשא בריך הוא חדי בבניו".

ענין זה מתאים היטב עם דברי רע"א מהימנא (פרשת פנחס רנו), כי השכינה פורשת עלינו את כנפיה בסוכה לשמור עלינו: "שכינתא דאיהי סוכה אגניה עליהו ופרישת גדפאה עליהו כאמא על בנין". וכתב ה"בני יששכר" (תשרי מאמר י אות ז) בשם האריז"ל, כי הסוכה היא בבחינת אור מקיף על ישראל לשמור עליהם מן החיצונים. והוסיף על כך: "ותדע שעל ידי הארת אור מקיף בורחים כל החיצונים, כמה דאת אמר (דברים כח-י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך דייקא - אור מקיף את איש הישראלי, ויראו ממך".

מעתה נראה כי דברי ה"טור" בשם אחיו, שחג הסוכות הוא כנגד יעקב, מקורו מדברי הבהירים של רע"א מהימנא, כי עשו הרשע רדף אחרי יעקב להורגו, וזכה יעקב להינצל ממנו על ידי שהתחבא בתוך הסוכה, ועל כך נאמר: "ויעקב נסע סוכותה", וכן אנו זרעו של יעקב ניצולים מהמקטרג הרודף אחרינו על ידי שאנו יושבים בסוכה.

אולם על דברי רע"א מהימנא יתמהו כל התמהים פליאה עצומה, מאחר שכבר שבו ישראל בתשובה בראש השנה וביום הכיפורים והקב"ה מחל להם כל העוונות, כמו שהבטיח

זוהר הקדוש: אחרי יום הכיפור רודף עשו הוא המקטרג אחרי ישראל ועל ידי הישיבה בסוכה הם ניצולים

פלא גדול: מדוע צריכים ישראל הצלה מן המקטרג, הלא הקב"ה כבר מחל להם את כל העוונות ביום כיפורים

רעיון נשגב של החתם סופר בכוונת הנענועים: להילחם כנגד היצר הרע הקם כנגדנו מכל ששה קצוות העולם

אחרי יום הכיפורים יש יצר הרע חדש, כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, וצריך שמירה כנגדו בתוך הסוכה

מדרש: הקב"ה צוה לנו לצאת מהבית לסוכה שהיא בבחינת גלות, כדי לכפר בכך אם נגזרה עלינו גלות

בחג הסוכות צריך לתקן חטא אדם הראשון שהביא מיתה לעולם, ונתגרש מגן עדן בגלות כדי הורג נפש בשגגה

יעקב אבינו גלגול אדם הראשון גלה לחרון, כדי לתקן בכך מה שהביא מיתה לעולם בחטא עץ הדעת

בחג הסוכות שהוא תיקון חטא עץ הדעת משפיע הקב"ה שובע בעולם, כי חוסר הפרנסה נובע מחטא עץ הדעת

בחג הסוכות משפיע הקב"ה שובע לישראל

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין, מה שנהגו הצדיקים רבותינו הקדושים מבעלזא ז"ל לומר בחג הסוכות על שלחנם הטהור דברי תורה, על מה שמבואר בסידור האריז"ל הנקרא סידור רבי שבתי (סדר כוונת הסוכה), כי בחג הסוכות משפיע הקב"ה לישראל שובע.

[האריז"ל מבאר שצריך לכוון בחג הסוכות כוונה בענין המשכת השובע, על פי הידוע כי שבעה ימי חג הסוכות הם כנגד שבע מדות, נמצא כי יום א' של חג הסוכות הוא כנגד מדת החסד. מדה זו כוללת בעצם כל השבע מדות, בהיותה נמשכת בכל יום גם עם שאר המדות של ימי החג, לכן ראוי לכוון בו השם הו"ה במילוי י' כזה: יו"ד ה"ו וי"ו ה"י שעולה בגימטריא ע"ב כמספר חס"ד.

והנה לכל מדה יש נקודה מיוחדת השייכת לה, ולמדת החסד שייכת נקודת הסגול, לכן ראוי לכוון השם הנ"ל של חס"ד ב"י אותיותיו כל אות בנקודת סגול. והנה נקודת הסגול כלולה משלש נקודות שכל אחת היא בצורת י' הרי ג' ודי"ן בגימטריא ל', ומכיון שבשם הנ"ל ישנן י' אותיות הרי י' פעמים נקודת סגול בגימטריא ש', ועם השם הנ"ל שעולה במילואו ע"ב הרי אותיות שב"ע, לרמז שבחג הסוכות נשפע משם זה "שבע" בעולם].

וביאר כ"ק מרן רבי ישכר דוב מבעלזא ז"ל הטעם לכך, על פי מה שכתב ה"טור" (אור"ח סימן תיז) בשם אחיו כי חג הסוכות הוא כנגד יעקב אבינו, ונרמז בכתוב: "ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות". והנה יעקב היה הראשון שהתפלל על הפרנסה, ככתוב (שם כח כ): "וידר יעקב נדר לאמר, אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אני הולך, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". על כן בכל חג הסוכות שהוא כנגד יעקב משפיע לנו הקב"ה בזכות תפלתו שפע של שובע בעולם עכדה"ק.

אך לפי האמור יש להוסיף תבלין, כי כאשר נתבונן נראה שכל הענין של חסרון פרנסה בעולם היא מחמת החטא של עץ הדעת, כי לפני זה לא היה חסר לאדם וחוה שום דבר, אולם אחרי שחטאו נתקללו כמו שכתוב (בראשית ג-ז): "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו, ארורה האדמה בעבורך בעיניבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה, בזעת אפך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת, כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

ומה מאד יומתק להבין בזה מה שהתפלל יעקב על הפרנסה: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש", דוקא בשעה שהיה צריך לברוח מבית אביו בדרכו לחרן, כי היות שכבר למדנו כי ענין בריחת יעקב מבית אביו לחרן היתה בבחינת גלות, כדי לכפר בכך על חטא אדם הראשון שהביא מיתה לעולם, והיה צריך לכפר על כך בגלות כדין הורג נפש בשגגה, לכן דוקא באותה שעה שהלך יעקב בגלות לתקן חטא עץ הדעת התפלל לפני ה' שישפיע לו פרנסה, שהרי תיקן את חלקו בחטא עץ הדעת ביציאתו לגלות.

הנה כי כן לפי מה שנתבאר כי בחג הסוכות צונו הקב"ה לשבת בסוכה כדי לתקן את חטא עץ הדעת, כי כמו שגירש הקב"ה את אדם הראשון מדירת קבע בגן עדן לדירת עראי, וכמו שיצא יעקב מבית אביו בגלות לחרן, כן בחג הסוכות אנו יוצאים מדירת קבע של הבית לדירת עראי של הסוכה, הנה מטעם זה חג הסוכות היא סגולה נפלאה להמשיך שובע ופרנסה, כי על ידי תיקון עץ הדעת נזכה לשפע של שובע ופרנסה בעולם.

קרא (דברים טז-יג) באספך מגרנד ומיקבך, בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר".

ונראה לבאר הענין על פי מה ששינונו בגמרא (ברכות מ.): "תניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר, גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר וישת מן היין וישכר... רבי יהודה אומר, חיטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן".

וכתב הגה"ק רבי יוסף חיים מבבל ז"ל בספר "בן איש חי" (הלכות שנה שניה תחילת פרשת בראשית), כי אלו ואלו דברי אלקים חיים עץ הדעת היה בו טעם חיטה וגם טעם גפן, ואל תתמה על כך שהרי כן מצינו אצל המן שהיה מתהפך לכל הטעמים. והוסיף בדברי קדשו כי מטעם זה אנו מקדשים בליל שבת על היין ומברכים על לחם משנה בליל שבת קודש, כדי לתקן חטא עץ הדעת שהיה בשני דברים אלו.

ויש להביא סימוכין לדבריו הקדושים כי חטא עץ הדעת היה בלחם וביין, ממה שכתב השל"ה הקדוש (מסכת פסחים פרק תורה אור) הטעם שאוכלים מצות בליל פסח ושותים ד' כוסות יין: "והמצה והיין הם תיקון חטא אדם הראשון, יש אומרים חיטה היתה ויש אומרים אשכול ענבים, ודברי שניהם אמת להמבין רמיזתן, והמצה הוא התיקון של החיטה והיין הוא התיקון של אשכול ענבים".

וכן כתב ב"זרע קודש" להרה"ק מראפשיץ ז"ל (פסח ד"ה הא לחמא עניא), וכן כתב ב"תפארת שלמה" (פסח): "ידוע שכל המצוות הנעשים בלילה זאת רומזים לתיקון פגם אדם הראשון, לכן בין למאן דאמר עץ הדעת חיטה היתה ובין למאן דאמר ענבים סחטה, הנה צוה לנו השי"ת בלילה זאת לאכול מצה ולשתות ארבע כוסות יין".

מעתה יש לומר כי מטעם זה כתוב בתורה (דברים טז-יג): "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנד ומיקבך", ודרשו בגמרא: "בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר", כדי שנוכח לתקן בחג הסוכות את חטא עץ הדעת שהיה בבחינת "פסולת גורן ויקב" - הפסולת של חטים ויין. ומטעם זה מסככים את הסוכה שהיא דירת עראי דוקא בדבר הזומה לפסולת גורן ויקב, כדי שנוכח מה שגירש הקב"ה את אדם הראשון מדירת קבע בגן עדן לדירת עראי, בחטא עץ הדעת שהיה בחיטה ויין בבחינת פסולת גורן ויקב.

מדירת קבע ושב בדירת עראי". ויש לומר הביאור בזה, בהקדם לבאר תועלת העונש של הגלות שגזר הקב"ה על אדם הראשון כשגירשו מגן עדן.

והענין הוא כי כאשר נתבונן נראה, ששורש הכישלון של כל בשר ודם, שבמקום להקדיש את כל ימיו לתורה ולעבודת ה', הוא מבלה את ימיו ברדיפה אחרי הבלי העולם הזה הוא, שהוא שוכח שהעולם הזה אינו דירת קבע אלא דירת עראי, כמו ששינונו במשנה (אבות פ"ד מט"ז): "רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין".

לפי זה נשכיל להבין שורש הכישלון של אדם הראשון בחטא עץ הדעת, כי בהיותו יושב בדירת קבע בגן עדן בלי הפחד שהוא עומד למות, היה בכוחו של הנחש הקדמוני הוא היצר הרע להפילו ברשתו. לכן מיד אחרי שחטא גזר עליו הקב"ה מיתה, זאת ועוד שגירשו מגן עדן לשבת בעולם הזה, כדי שיזכור תמיד שהוא יושב בדירת עראי, ואם לא יתקין עצמו בפרוזדור של העולם הזה, לא יוכל להיכנס לטרקלין של הגן עדן בעולם הבא.

נמצא לפי זה כי בפעולת הגירוש שגירש הקב"ה את אדם הראשון מגן עדן, נתכוון הקב"ה ללמדו בכך לקח נשגב כאילו אמר לו: "צא מדירת קבע" בגן עדן, "ושב בדירת עראי", בעולם הזה, כי לא תוכל להישאר שם תמיד מאחר שנגזרה עליך גזירת מיתה. לכן גם במצות סוכה שנתן לנו הקב"ה: "בסוכות תשבו שבעת ימים", שהיא בבחינת גלות לכפר על חלקנו בחטא עץ הדעת: "אמרה תורה כל שבעת הימים", שהם רמז על שבעים שנות האדם בעולם הזה, "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי", כדי שנוכח תמיד שאנו יושבים בעולם הזה רק בבחינת דירת עראי, ועל ידי זה נוכל להתגבר על הנחש הקדמוני הוא היצר הרע.

"בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר"

חשבתי דרכי לבאר בזה מה ששינונו במשנה (סוכה יא.): "זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו, וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו". ומפרש בגמרא (שם יב.) הטעם לכך: "אמר

המדרש לומר: "ונתיירא שלא יהרוג אותו הרשע עשו אחיו", כי חשש שנתחייב מיתה משום שהביא מיתה לעולם.

הישיבה בסוכה בבחינת גלות לכפר על חטא עץ הדעת

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין דברי הרע"א מהימנא, כי המקטרג רודף אחרינו כמו שרדף עשו אחרי יעקב, וזכה להינצל ממנו על ידי הישיבה בסוכה בבחינת: "ויעקב נסע סוכותה", וכן גם אנחנו ניצולים מהמקטרג בזכות הישיבה בסוכה. זאת ועוד, כמה עמקו דברי חכמינו ז"ל, שגילו לנו כי ענין היציאה בחג הסוכות מהבית לסוכה היא בבחינת גלות.

לפי האמור הביאור בזה, כי עשו רדף אחרי יעקב להרגו בטענה שהוא גלגולו של אדם הראשון שהביא מיתה לעולם, לכן נתחכם יעקב אבינו לשבת בסוכה שהיא בבחינת כפרת הגלות ועל ידי זה ניצול מעשו. וכן גם אנחנו זרעו של יעקב אבינו שמוטלת עלינו בימים הללו לתקן את חלקנו בחטא עץ הדעת.

הן אמת שקיבלנו כפרה ביום הכיפורים, אולם המקטרג עדיין ממשיך לרדוף אחרינו בטענה, שאנו חייבים לתקן מה שגרמנו להביא מיתה בעולם כדין הורג נפש בשגגה, לכן נתחכם הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו להקדים רפואה למכה, ונתן לנו את חג הסוכות כדי שנצא בו מהבית לסוכה, ועל ידי זה יחשב כאילו הרחקנו נדוד בגלות ונזכה לכפרה שלימה.

כיון שבאנו לידי כך ירווח לבנו להבין ביתר שאת דברי ה"טור" בשם אחיו, כי חג הסוכות הוא כנגד יעקב: "ויעקב נסע סוכותה", כי כמו שרדף עשו אחרי יעקב להורגו, בטענה שהוא גלגולו של אדם הראשון שהביא מיתה לעולם, וזכה יעקב להינצל ממנו על ידי שהתחבא בתוך הסוכה, ועל כך נאמר: "ויעקב נסע סוכותה", כן אנו זרעו של יעקב גולים מהבית לסוכה כדי לתקן את חלקנו בחטא עץ הדעת.

הקב"ה גירש את אדם הראשון מדירת קבע לדירת עראי

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין עומק דברי רבא, אשר דרש לבאר מצות סוכה: "בסוכות תשבו שבעת ימים, אמרה תורה כל שבעת הימים צא